

انسان شناسی

در آیات و روایات

غلامعلی حسین نژادیان

شرکت چاپ و نشر بین الملل

شرکت چاپ و نشر بین الملل

نام کتاب: انسان‌شناسی در آیات و روایات

مؤلف: غلامعلی حسین‌نژادیان

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۴

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: الوان، ایمان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۶۵۰۰۰ ریال

صفحه‌آرایی: نادر شالیان

طراحی جلد: محمدرضا نبوی

مسئول تولید: شریف شایسته

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۶۷۹-۸

دفتر مرکزی:

تهران، میدان استقلال، سعدی جنوبی، پلاک ۲،

طبقه سوم

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۲۲۹۵۹

نمابر: ۳۳۱۱۸۶۰۲

فروشگاه مرکزی:

میدان فلسطین، ضلع شمال شرقی، پلاک ۴ و ۵

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۲۱۹۸۰

نمابر: ۸۸۹۰۳۸۴۳

Email: intlpub@intlpub.ir

www.intlpub.ir

سرشناسه

: حسین‌نژادیان، غلامعلی. ۱۳۳۷ -

عنوان و نام پدید آور

: انسان‌شناسی در آیات و روایات

مشخصات نشر

: تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری

: ۳۵۳ ص.

شابک

: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۶۷۹-۸

وضعیت فهرست نویسی

: فیزیکی مختصر

یادداشت

: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی <http://opac.nla.ir> قابل دسترسی است.

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۵۰۸۸۹

همه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره‌ی کامپیوتری اقتباس کلی و جزئی آیه جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، اقتباس در گیومه در مستند نویسی و مانند آنها بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

پیشگفتار.....	۱
فصل اول: مبانی انسان‌شناسی.....	۵
الف) امکان و اهمیت انسان‌شناسی.....	۵
ب) اهمیت انسان‌شناسی.....	۶
۱- مقدمه خداشناسی.....	۶
۲- طریق تهذیب نفس.....	۸
۳- رهایی از آفات خودفراموشی.....	۹
یک) خودفراموشی در نگاه قرآن.....	۹
دو) انسای الهی.....	۱۰
سه) پیامدهای خودفراموشی.....	۱۱
۴- نقش‌آفرینی در سایر علوم.....	۱۲
ج) چرا باید انسان را شناخت؟.....	۱۵
د) ویژگی‌ها و مختصات انسان.....	۱۷
هـ) دلایل اهمیت انسان‌شناسی.....	۱۸
۱- شناخت انسان راهگشای شناخت خداست.....	۱۸
۲- ارتباط انسان‌شناسی با نبوت.....	۲۰
۳- ارتباط انسان‌شناسی با معاد.....	۲۱
۴- انسان‌شناسی و ارتباط آن با مسائل اخلاقی.....	۲۱
۵- شناخت انسان و ارتباط آن با احکام اجتماعی.....	۲۱
و) خدا بهترین انسان‌شناس.....	۲۲
ز) انسان‌شناسی در قرآن کریم.....	۲۳

- ۱ - انسان؛ موجودی زشت یا زیبا..... ۲۳
- ۲ - انسان؛ موجودی چندبعدی و متفاوت از جانداران دیگر..... ۲۴

فصل دوم: ستایش انسان در قرآن..... ۲۷

الف) برتری انسان بر سایر موجودات..... ۲۷

ب) جنبه‌های ارزشی انسان در قرآن کریم..... ۲۸

ج) مدح انسان در قرآن..... ۲۹

۱ - آفرینش انسان در برترین صورت..... ۲۹

۲ - استعداد آموزش و پرورش..... ۳۱

یک) یکسان‌نبودن عالمان و جاهلان..... ۳۳

دو) ارتقای درجات؛ نتیجه ایمان و علم..... ۳۶

سه) مقام علما و دانشمندان..... ۳۷

۳ - بصیرت و آگاهی بر خویشتن..... ۳۸

یک) انسان مجموعه‌ای از فجور و تقوا (خیر و شر)..... ۴۱

دو) علوم فطری..... ۴۳

سه) بدترین فجور و برترین تقوای نفس..... ۴۴

چهار) گرایش فطری انسان به تقوا و خیر..... ۴۵

۴ - قدرت گویایی..... ۴۶

۵ - رهروی تلاشگر به سوی پروردگار..... ۴۹

یک) دنیا؛ دار رنج‌ها و دردها..... ۵۰

۶ - کرامت انسان..... ۵۲

۷ - نماینده خدا در زمین..... ۵۵

یک) خلافت الهی..... ۵۷

دو) خلافت انسان در روی زمین..... ۶۱

۸ - آدم عليه السلام؛ معلم فرشتگان..... ۶۲

۹ - آدم عليه السلام؛ مسجود فرشتگان..... ۶۲

۱۰ - مسخر کردن همه موجودات برای انسان..... ۶۲

یک) زمین؛ رام‌شده انسان..... ۶۴

۱۱ - انسان‌های غیر زبان‌کار..... ۶۵

یک) برنامه چهار ماده‌ای خوشبختی..... ۶۶

- ۱۲ - انسان‌های عاری از حرص و بی‌تابی و بخل: ۶۸
- یک) توجه به نماز؛ بهترین ویژگی انسان‌های خودساخته ۶۹
- دو) پاکدامنی ۷۰
- ۱۳ - دمیده‌شدن روح خدایی در انسان: ۷۱
- ۱۴ - انسان؛ امانت‌دار خدا ۷۲
- یک) حمل امانات الهی؛ بزرگ‌ترین افتخار بشر ۷۲
- ۱۵ - جایگاه والای انسان ۷۵
- ۱۶ - توحید فطری، ميثاق الهی با انسان ۷۶
- ۱۷ - اختیار و آزادی ۷۸
- یک) هدایت تکوینی و تشریعی و فطری ۷۹
- دو) جانشینی شب و روز؛ نعمتی برای شاگردان ۸۰
- سه) تفاوت «علم من الکتاب» و «علم الکتاب» ۸۱
- ۱۸ - نیکویی سرشت ۸۵
- یک) توحید؛ جادیه‌ای نیرومند و درونی ۸۷
- ۱۹ - استعداد دریافت وحی و الهام ۸۹
- ۲۰ - داشتن قابلیت امتحان ۹۶
- یک) مرگ و حیات؛ وسیله آزمایش ۹۹
- دو) مزد سربلندی از امتحان الهی ۱۰۱
- ۲۱ - اندیشیدن ۱۰۲
- یک) اندیشه در همه چیز ۱۰۳
- دو) انسان‌های بی‌خرد: ۱۱۲
۱. تقلید کورکورانه از نیاکان ۱۱۲
- ۲۲ - استعداد کتابت علوم ۱۲۰
- ۲۳ - پی‌جویی رضایت خدای سبحان ۱۲۰

فصل سوم: نکوهش انسان در قرآن ۱۲۶

- الف) صفات منفی انسان ۱۲۶
- ب) بیان حقیقت افراد در قرآن ۱۲۸
- ۱ - ناتوانی ۱۳۰
- یک) برهان فقر و غنا ۱۳۱

- ۲ - شتاب‌زدگی ۱۳۳
- یک) نکوهش شتاب‌زدگی ۱۳۴
- دو) خداوند در عذاب شتاب نمی‌کند ۱۳۷
- ۳ - مجادله و پرخاشگری ۱۳۸
- یک) پیروان شیطان ۱۴۱
- دو) کبر و غرور؛ عامل مجادله و پرخاشگری ۱۴۸
- سه) جهل؛ عامل مجادله باطل ۱۴۹
- چهار) محاجه درباره خدا از روی لجاجت ۱۵۰
- ۴ - نادانی ۱۵۲
- یک) پیامدهای زیان‌بار نادانی ۱۵۳
- دو) ویژگی‌ها و آثار نادانی ۱۶۰
- سه) نشانه‌ها و ویژگی‌های نادان ۱۶۳
- ۵ - بخل‌ورزی ۱۶۶
- یک) سخاوت، درختی بهشتی؛ بخل، درختی جهنمی ۱۶۷
- دو) بخل زن و شوهر در برابر حقوق خود ۱۶۹
- سه) آثار شوم بخل‌ورزی ۱۷۰
- ۶ - تشبیه برخی انسان‌ها به دراز گوش ۱۷۲
- ۷ - انسان؛ موجودی نمک‌شناس و اسراف‌کار ۱۷۳
- ۸ - ناسپاسی انسان ۱۷۴
- یک) شرح ناسپاسی انسان در سوره عادیات ۱۸۰
- دو) شرح ناسپاسی انسان در سوره اسراء ۱۸۲
- سه) زیاده‌بودن ناسپاسان ۱۸۶
- چهار) اندک‌بودن سپاسگزاران ۱۸۸
- ۹ - فخر فروشی ۱۹۰
- یک) آثار شوم فخر فروشی ۱۹۴
- دو) آنچه شایسته افتخار است ۱۹۵
- ۱۰ - انکار قیامت ۱۹۶
- یک) وجدان؛ دلیلی بر وجود معاد ۱۹۷
- ۱۱ - حيله‌گری در برابر آیات الهی ۲۰۰
- ۱۲ - غفلت‌زدگی انسان ۲۰۲

- ۲۰۲ (یک) پیمان شکنی های مکرر
 ۲۰۴ (دو) غفلت از رستاخیز
 ۲۰۹ (سه) غفلت زداها
 ۲۰۹ (چهار) غافل ترین مردم
 ۲۰۹ (پنج) عوامل غفلت آور
 ۲۱۰ (شش) نشانه های شخص غافل
 ۲۱۰ (هفت) پیامدهای غفلت
 ۲۱۱ (هشت) داروی غفلت
 ۲۱۱ ۱۳ - انسان دچار وسوسه نفس
 ۲۱۲ ۱۴ - انسان ناچیز
 ۲۱۴ (یک) وجود ربطی انسان
 ۲۱۵ ۱۵ - سرکشی
 ۲۲۰ ۱۶ - مجرمان و فریب خورندگان شیطان
 ۲۲۲ ۱۷ - انسان؛ موجودی جسور و مغرور
 ۲۲۶ ۱۸ - انسان؛ موجودی زیان کار
 ۲۳۳ (یک) زیان کارترین مردم
 ۲۳۷ ۱۹ - نومیدی
 ۲۳۸ (یک) آثار امید و ناامیدی
 ۲۳۹ (دو) نتایج مثبت قطع امید از اموال دیگران
 ۲۴۱ (سه) نهی از ناامیدی
 ۲۴۴ ۲۰ - هواپرستی؛ دامی خطرناک برای انسان
 ۲۴۵ (یک) هواپرستی و عواقب دردناک آن
 ۲۴۸ (دو) تشبیه هواپرستان به چهارپایان
 ۲۵۰ (سه) هواپرست؛ انسانی گمراه و کر و کور
 ۲۵۲ (چهار) نکاتی چند درباره هواپرستی
 ۲۵۴ (پنج) تشبیه انسان هواپرست به سگ
 ۲۵۶ (شش) آثار شوم هواپرستی
 ۲۵۶ ۲۱ - فراموشی
 ۲۵۷ (یک) فراموشی اختیاری و غیراختیاری
 ۲۵۸ (دو) پیامد فراموشی عهد و پیمان

سه	خدا فراموشی و پیامدهایش	۲۶۰
چهار	فراموشی اندرز الهی	۲۷۰
پنج	فراموشی روز حساب	۲۷۱
شش	فراموشی آفرینش خود	۲۷۴
هفت	فراموشی برخی حقایق	۲۷۵
هشت	فراموشی فرمان خدا	۲۷۷
نه	هشدار درباره فراموشی	۲۸۲
ده	نتیجه فراموشی اعمال بد گذشته	۲۸۴
یازده	دعایی برای جبران فراموش کاری‌ها و خطاها	۲۸۵
دوازده	عوامل فراموشی‌زا	۲۸۶
سیزده	پیامدهای زیان‌بار فراموشی	۲۸۹
چهارده	توصیه به فراموش نکردن	۲۹۰
پانزده	فراموشی‌های مطلوب	۲۹۰

فصل چهارم : انسان‌های ممدوح و مذموم خداوند	۲۹۲
مدح و ذم انسان در قرآن	۲۹۲
۱- انسان‌هایی که خدا دوستشان دارد	۲۹۳
۲- انسان‌هایی که خدا دوستشان ندارد	۲۹۶

کتابنامه	۳۰۶
فهرست آیات	۳۰۸
فهرست روایات	۳۱۷
پرسش‌هایی از متن کتاب	۳۲۵

پیشگفتار

انسان با توجه به قدرت تفکری که دارد، گاهی به فکر فرو می‌رود که کیست و از کجا آمده است و به کجا می‌رود یا اینکه اصلاً چرا آمده است و چرا می‌رود. به قول شاعر:

از کجا آمده‌ام، آمدنم بهر چه بود به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم
مرغ باغ ملکوتم نیم از عالم خاک چند روزی قفسی ساخته‌اند از بدنم
آنگاه است که می‌فهمد باید به یکی از نیازهای درونی خود که
پیدا کردن شناخت و معرفت به خود است، پاسخ دهد تا از حیرت و
سرگردانی بیرون آید. انسان به عنوان موجودی برتر از مخلوقات دیگر،
چون وجودی دو بُعدی دارد، اعم از بُعد مادی و جسمانی و حیوانی و نیز
بُعد روحی و معنوی و خدایی، می‌تواند در دو بی‌نهایت صعود و سقوط
حرکت کند؛ بنابراین، اگر بخواهد به اوج عزت پرواز کرده و از ذلت و
خواری نجات پیدا کند، راهی جز «خودشناسی» ندارد. اگر انسان خود را
شناخت، خالق و خدای خویش را هم خواهد شناخت و در این صورت،
به پیامبران او و نیز به معاد و قیامت ایمان خواهد آورد.

انسان با شناخت خود می‌فهمد که برای ترقی و تکامل و
رحمانی شدن و برای پیشگیری از سقوط و شیطانی شدن باید به

خودسازی روحی و معنوی بپردازد، آن‌هم آن‌گونه‌که خدا و دینش می‌پسندد؛ همچنین نباید اسیر و گرفتار دستورالعمل‌های عرفان‌های دروغین و نوظهور شود؛ زیرا این‌گونه عرفان‌ها، دنیا و آخرت انسان را یکجا بر باد می‌دهند.

لازم است بدانیم مرحله قبل از خودشناسی و خودسازی، انسان‌شناسی است. چگونگی شناخت انسان را باید از کسی آموخت که به تمام زوایای پیچیده خلقت انسان، هم از بُعد جسمانی و هم از بُعد روحانی اطلاع کامل دارد؛ یعنی خالق متعال. خدای سبحان تمام ضعف‌ها و قوت انسان را بهتر از خودش و هرکس دیگری می‌داند و به تمام راه‌های آمارت و اسارت، گرفتاری و رهایی ما از هرکسی آگاه‌تر است. او از هرکسی شیطان‌شناس‌تر است و از انواع اغواگری‌های شیطان باخبرتر. بدین سبب است که بارها و بارها در کلام نورانی‌اش، ما را از این دشمن نابکار و زخم‌خورده و قسم‌خورده همیشگی و همه‌جایی برحذر داشته است که مبادا ما را مانند پدر و مادر همه ما انسان‌ها فریب دهد و برای ما فتنه کند.

انسان در این عالم، هم گرفتار ضعف‌ها و بُعد حیوانی‌اش است و هم جاذبه‌های دنیایی و وسوسه‌های شیاطین جنی و انسی او را آسوده نمی‌گذارند؛ لذا خدای سبحان علاوه‌بر اینکه او را از درون، با قوای هدایتگری مانند عقل و فطرت مجهز ساخته، از بیرون هم با انزال کتب آسمانی و فرستادن رسولان و غرضه ادیان الهی به کمک او شتافته است تا بلکه راه و چاه را تشخیص دهد و از مهلکه‌ها جان سالم بدر برد. نیز از فرش تا عرش الهی اوج گیرد و با مقربان درگاهش هم‌نشین و هم‌صحبت شود.

با توجه به آنچه گذشت، خدای رحمان و رحیم به ما این چنین توفیق داد تا درباره «انسان‌شناسی»، با استفاده از کلام وحی و روایات معصومان علیهم‌السلام، در این کتاب مطالبی جمع‌آوری کنیم و برای اینکه از راه صواب فاصله نگیریم، از کلام و آثار بزرگان فرزانه‌ای بهره گرفتیم؛ از جمله مرحوم شیخ صدوق رحمه‌الله، مرحوم شیخ کلینی، مرحوم طبرسی رحمه‌الله، مرحوم شیخ حرّ عاملی رحمه‌الله، مرحوم مجلسی رحمه‌الله، مرحوم علامه طباطبایی رحمه‌الله، شهید آیت‌الله مطهری رحمه‌الله.

همچنین از سخنان آیات عظامی همچون آیت‌الله مکارم شیرازی، آیت‌الله جوادی آملی، آیت‌الله مصباح یزدی، آیت‌الله ری‌شهری و دیگر بزرگان استفاده کردیم. امید است که خدای سبحان به همه آن‌ها اجر و پاداش اخروی عطا فرماید و آن بزرگواران را با پیامبران و اولیائش هم‌نشین کند.

مطالب این مجموعه در سه نوبت، در جمع چهارصد نفر از فرهنگیان فرهیخته آموزش و پرورش و نیز در جمع طلباب دو حوزه برادران و خواهران بروجن تدریس شده و بعد از اتمام دوره، آزمون برگزار شد. مجموعه پرسش‌های مربوط به عناوین گوناگون این مجموعه در پایان این کتاب مطرح شده است. بنابراین، به نظر می‌رسد که مطالب این کتاب با توجه به دسته‌بندی جدید آیات و روایات در دو موضوع «آیات مدح و ستایش» و «آیات ذمّ و نکوهش» انسان، برای تدریس در کلاس‌های آموزشی مناسب و مفید باشد.

در اینجا لازم است از برادر بزرگوار، جناب آقای سید محمد عدنانی که با پشتکاری صبورانه و نیز از آقای محسن نادری که کارهای مربوط به حروفچینی مطالب را عهده‌دار شدند، صمیمانه تشکر کنم. در نهایت،

خاطر نشان می‌کنم از ارائهٔ پیشنهادها و انتقادهای سازنده و بجا استقبال می‌کنیم و آن‌ها را به دیدهٔ منت می‌گذاریم.

غلامعلی حسین‌نژادیان

زمستان ۱۳۹۰

www.ketab.ir